Anne Ilkka
Katri Makkonen
Virva Juurikkala

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta

VALTIONEUVOSTON ASETUS KUNNAN OIKEUDESTA OLLA VÄLIAIKAISESTI NOUDATTAMATTA TERVEYDENHUOLLON KIIREETTÖMÄN HOIDON JA SOSIAALIHUOLLON PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN ALOITTAMISEN MÄÄRÄAIKOJA (M 18/2020 vp)

Valtioneuvosto on antanut 17.3.2020 valmiuslain (1552/2011) perusteella valtioneuvoston asetuksen valmiuslain 86, 88, 93 ja 94 §:ssä tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttöönotosta, joka on voimassa 13.4.2020 asti. Toimivaltuudet perustuvat valmiuslain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitettuun poikkeusolotilanteeseen. Käyttöönottoasetuksessa säädetään kunnalle mahdollisuus poiketa terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädettyjen määräaikojen noudattamisesta kiireettömän hoidon järjestämisessä ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:ssä tarkoitetuista palvelutarpeen arvioinneista. Toimivaltuuksia voidaan käyttää kuitenkin vain, jos ne ovat välttämättömiä valmiuslain tarkoituksen saavuttamiseksi eikä tilanne ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Valtioneuvosto on 31.3.2020 antanut asetuksen mainituissa valmiuslain säännöksissä säädettyjen toimivaltuuksien käytön jatkamisesta 13.5.2020 asti. Perustuslakivaliokunta arvioi mietinnössään PeVM 9/2020 vp mainittujen toimivaltuuksien käytön jatkamista. Ottaen muun tekemänsä arvioinnin ohella huomioon valmiuslain käyttöönotolle pandemiatilanteessa osoitettavat erittäin painavat tavoitteet turvata terveydenhuoltojärjestelmän toimintakyky ja sitä kautta torjua ihmisten henkeen ja terveyteen kohdistuvia vakavia uhkatekijöitä perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt toimivaltuuksia sinänsä oikeasuhtaisuusvaatimuksen vastaisina (PeVM 2/2020 vp, s.5, PeVM 3/2020 vp, s. 3, PeVM 7/2020 vp, s. 5). Eduskunta on 2.4.2020 päättänyt, että asetus saa jäädä voimaan.

Valtioneuvosto on 6.4.2020 antanut valmiuslain 88 §:n nojalla asetuksen kunnan oikeudesta olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaikoja. Asetus tuli voimaan 14.4.2020 ja se on voimassa 13.5.2020 asti. Asetusta on osin muutettu 17.3.2020 annetusta soveltamisasetuksesta (127/2020) ja siinä on otettu erityisesti huomioon perustuslakivaliokunnan mainittua asetusta koskevassa mietinnössä esiin tuodut seikat (PeVM 4/2020 vp) muun muassa perustuslain 23 §:ssä säädetystä välttämättömyysvaatimuksesta ja valmiuslain 4 §:ssä säädetyistä valtuuksien käyttöperiaatteista.

Asetuksen nimikettä on muutettu ja asetuksen 2 §:ään on lisätty maininta siitä, että terveydenhuoltolain 51-53 §:ssä säädettyjen määräaikojen noudattamisesta luopumisen tulee olla välttämätöntä eikä se saa vaarantaa potilaan terveyttä. Asetuksen 3 §:n sanamuotoa on muutettu ja tiukennettu palvelutarpeen arvioinnista poikkeamisen soveltamisalaa siten, että poikkeaminen voi koskea ainoastaan sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua 7 arkipäivän määräaikaa, eikä muuta palvelutarpeen arviointia. Säännöksen mukaan sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentissa säädetystä palvelutarpeen arvioinnin määräajasta luopuminen ei saa johtaa henkilön välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon vaarantumiseen. Pykälä on muotoiltu sääntelyn oikeasuhtaisuuden varmistamiseksi perustuslakivaliokunnan mietinnössä (PeVM 4/2020 vp) esiin tuodun mukaisesti. Se vastaisi voimassa olevaa säännöstä paremmin myös valmiuslain alkuperäistä tarkoitusta niistä

rajoitustoimenpiteistä, joita sosiaalihuollossa voitaisiin poikkeusoloja koskevan lainsäädännön perusteella tehdä.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti yleisemmin huomiota tarpeeseen arvioida perusoikeusnäkökulmasta rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamia kokonaishaittoja suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn (PeVM 9/2020 vp). Myös oikeuskansleri on kiinnittänyt huomiota laajemman vaikutusarvioinnin tarpeeseen. Valmiuslain käyttöönottoasetusten mahdollistamien toimivaltuuksien lisäksi valtioneuvosto on käynnistänyt joukon muitakin toimenpiteitä, joiden tavoitteena on minimoida ihmisten välisiä kontakteja epidemian leviämisen hillitsemiseksi. Toimenpiteiden kokonaisuudella, jolla tähdätään tartuntataudin hillitsemiseen, on ollut erilaisia vaikutuksia yhteiskunnan eri sektoreille. Näiden heijastusvaikutusten arviointi on tarpeen, jotta epidemian eri vaiheissa voidaan arvioida rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamia kokonaishaittoja suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn. Asetuksen perustelumuistiota on täydennetty lisäämällä siihen vaikutusarviointia muun muassa potilaiden ja asiakkaiden palvelujen saannin näkökulmasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt vaikutusarvion: COVID-19 –epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Selvitys julkaistaneen tällä viikolla.

Koronavirusinfektion leviämisen estämiseksi on perusteltua ryhtyä välttämättömiin toimenpiteisiin. Säätämällä kunnan mahdollisuudesta luopua terveydenhuollon kiireettömän hoidon ja sosiaalihuoltolain 36 §:n 2 momentin mukaisesta palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräajasta 2 momentissa mainittujen ryhmien osalta mahdollistetaan sen johdosta vapautuvan työajan siirtäminen pandemiapotilaiden hoitoon ja muuhun kiireelliseen hoitoon ja sosiaalihuollossa esimerkiksi uusien asiakkaiden palveluntarpeen arviointien tekemiseen ja muihin välttämättömiin sosiaalihuollon tehtäviin. Tämä on yksi valmiuslain mahdollistama keino keventää sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvää kuormitusta, joten sen antama liikkumavara sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan turvaamiseksi poikkeusoloissa voidaan arvioida välttämättömäksi.